

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

15.1. Ορισμός

Σύμφωνα με κάποιους ειδικούς (Hughes, Norpe & Norpe, 1988; Rubin, Fein & Vanderberg, 1983) τα παρακάτω κριτήρια μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ορίσουν το παιχνίδι και να το ξεχωρίσουν από άλλες δραστηριότητες, στις οποίες συμμετέχουν τα παιδιά.

1. Το παιχνίδι πρέπει να είναι ευχάριστο και διασκεδαστικό, για αυτούς που παίζουν.
2. Τα παιχνίδια δεν πρέπει να εξυπηρετεί κανένα συγκεκριμένο σκοπό ούτε να έχει στόχο να καλύψει κάποια συγκεκριμένη ανάγκη. Τα παιδιά παίζουν, γιατί τα ευχαριστεί και όχι γιατί τους το επιβάλλουν εξωτερικοί παράγοντες (π.χ. η κοινωνία, ή βιολογικές ανάγκες).
3. Το παιχνίδι πρέπει να είναι εθελοντικό. Τα παιδιά παίζουν, γιατί το θέλουν τα ίδια και όχι κάποιος άλλος.
4. Για να πούμε ότι ένα παιδί παίζει, πρέπει να συμμετέχει ενεργητικά σ' αυτό που κάνει.
5. Το παιχνίδι πρέπει να δίνει στα παιδιά την ευκαιρία και τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία τους.
6. Όταν παίζουν τα παιδιά, ενδιαφέρονται περισσότερο για τις ίδιες τις πράξεις τους και τη συμπεριφορά τους παρά για το αποτέλεσμα τους.
7. Το παιχνίδι είναι διαφορετικό από την τάση του παιδιού για εξερεύνηση. Η τάση για εξερεύνηση οδηγείται από την ερώτηση "τι είναι αυτό το αντικείμενο και για τι πράγμα χρησιμεύει;" Το παιχνίδι πηγάζει και οδηγείται από την ερώτηση "τι μπορώ να κάνω με αυτό το αντικείμενο;"
8. Το παιχνίδι είναι ελεύθερο από προκαθορισμένους κανόνες, όπως π.χ. γίνεται με τα επιτραπέζια ή τα ομαδικά παιχνίδια.

15.2. Η σημασία του παιχνιδιού

Η αξία και η σημασία του παιχνιδιού για την ανάπτυξη του παιδιού έχει αποδειχθεί και υποστηριχθεί από πολλές έρευνες και θεωρίες. Το παιχνίδι παίζει βασικό ρόλο στην κοινωνική, συναισθηματική, σωματική, γλωσσική και γνωστική ανάπτυξη του παιδιού. Η ανάγκη του παιδιού για παιχνίδι είναι το ίδιο σημαντική με την ανάγκη του για φαγητό, αγάπη και φροντίδα.

Τα παιδιά αρχίζουν να παίζουν με το που έρχονται στον κόσμο. Τα μωρά, μέσα στον περιορισμένο χώρο της κούνιας ή του κρεβατιού

τους, της αγκαλιάς της μητέρας τους ή της μπανιέρας τους παίζουν με τα δάχτυλα των χεριών και των ποδιών τους, αισθάνονται το σχήμα του σώματός τους και κοιτούν όλο περιέργεια γύρω τους. Σ' αυτήν την ηλικία το καλύτερο παιχνίδι του παιδιού είναι το πρόσωπο, η φωνή και τα χέρια του ενήλικα.

Όσο το παιδί γίνεται πιο κινητικό, ο κόσμος γύρω του διευρύνεται. Καθώς αποκτά μεγαλύτερο έλεγχο των μυών του και μπορεί να κουνήσει το κεφάλι και τα χέρια του, το παιδί αρχίζει να παρατηρεί ανθρώπους και αντικείμενα και να προσπαθεί να τα πιάσει στα χέρια του. Ερχόμενο σε επαφή με τα διάφορα υλικά και αντικείμενα το παιδί χρησιμοποιεί όλες τις αισθήσεις του - την όραση, την αφή, τη γεύση, την ακοή και την όσφρησή του - για να πάρει τις πληροφορίες που θέλει και να καταλάβει τον κόσμο γύρω του.

Μετά από τα δύο πρώτα χρόνια της ζωής του, η φαντασία του παιδιού αρχίζει να παίζει ενεργό ρόλο στα παιχνίδια του. Η πραγματικότητα παίρνει τη μορφή συμβόλων και ανεξάρτητα από χρόνο και τόπο, το παιδί "μεταμορφώνεται" σε άλλους ανθρώπους ή ακόμα και αντικείμενα. Καθώς το παιδί χρησιμοποιεί τη φαντασία του - και ιδιαίτερα μέσα από το δραματικό (ή μιμητικό) παιχνίδι - μας δίνεται η ευκαιρία να καταλάβουμε τι σκέφτεται. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, το παιδί δε μιμείται μονάχα (τον πατέρα ή τον ταχυδρόμο) αλλά και αποκαλύπτει τις δικές του σκέψεις και εντυπώσεις για το πώς συμπεριφέρονται οι άλλοι άνθρωποι. Επιπλέον, μέσα από αυτό το είδος παιχνιδιού, το παιδί αποκαλύπτει και εκδηλώνει τις επιθυμίες του, τις σκέψεις που το ευχαριστούν ή το αναστατώνουν, τις εσωτερικές συγκρούσεις, τις συναισθηματικές εμπειρίες και τις φιλοδοξίες του. Το δραματικό παιχνίδι αποτελεί επίσης μια καθαρτική εμπειρία. Με άλλα λόγια, μέσα από το παιχνίδι το παιδί έχει την ευκαιρία και τη δυνατότητα να εκφράσει τα αρνητικά συναισθήματα που μπορεί να έχει για τους γύρω του, χωρίς να κινδυνεύει να τιμωρηθεί γι' αυτό. Για παράδειγμα ο θυμός, που μπορεί να αισθάνεται το παιδί για έναν ενήλικα, μπορεί να βρει διέξοδο στον τρόπο με τον οποίο χτυπάει το μαξιλάρι, καθώς φτιάχνει το κρεβάτι της κούκλας ή κολλάει τα γραμματόσημα σαν ταχυδρόμος. Κατά τον ίδιο τρόπο, το παιδί που αισθάνεται ζήλια και εχθρότητα απέναντι στο καινούργιο του αδελφάκι, μπορεί να εκφράσει αυτά τα συναισθήματά του παίζοντας τη μαμά που μαλώνει το παιδί-κούκλα.

Εικόνα 15.2α

Καθώς αποκτά μεγαλύτερο έλεγχο των μυών του και μπορεί να κουνήσει το κεφάλι και τα χέρια του το παιδί αρχίζει να παρατηρεί ανθρώπους και αντικείμενα και να προσπαθεί να τα πιάσει στα χέρια του

Μέσα από το παιχνίδι το παιδί διαμορφώνει συνεχώς ιδέες για τον κόσμο και για τον τρόπο με τον οποίο αυτός λειτουργεί. Σιγά-σιγά οι ιδέες αυτές γίνονται βασικές έννοιες που θα βοηθήσουν το παιδί στο να μάθει ακόμα περισσότερα πράγματα. Π.χ. το παιδί, που παίζει με την πλαστελίνη ή με ένα κομμάτι ζύμης, ανακαλύπτει ότι μπορεί να αλλάξει τη μορφή της πλαστελίνης χωρίς να αλλάξει την ποσότητά της, ότι μπορεί να την κόψει σε διάφορα σχήματα και ότι μπορεί να ανακατέψει τη ζύμη με άλλα υλικά και να έχει διαφορετικό αποτέλεσμα κάθε φορά. Με αυτόν τον τρόπο μαθαίνει επίσης απλές μαθηματικές και επιστημονικές έννοιες που αποτελούν τη βάση για τις γνώσεις που θα αποκτήσει αργότερα. Αν το παιδί δεν μπορέσει να παίξει με τα υλικά και να μάθει αυτές τις έννοιες, όταν είναι μικρό, μπορεί να δυσκολευτεί να τις μάθει αργότερα.

Το παιχνίδι βοηθάει επίσης το παιδί να μάθει να επικοινωνεί με τους άλλους. Η ικανότητά μας να επικοινωνούμε είναι πολύ σημαντική για την επιβίωσή μας. Πολύ πριν να πει τις πρώτες του λέξεις, το παιδί έχει ιδέες και εντυπώσεις, τις οποίες έχει ανάγκη να μοιραστεί με άλλους. Δίνοντάς τους το κατάλληλο υλικό π.χ. μπογιές, μολύβια, μαρκαδόρους, κιμωλία και άλλα γραφικά υλικά, τα παιδιά επικοινωνούν με τους γύρω τους εκφράζοντας τις εντυπώσεις τους με σύμβολα. Ένας άλλος τρόπος με τον οποίο τα παιδιά εκφράζονται είναι με το σώμα τους. Στην επικοινωνία βοηθάει επίσης το αυθόρμητο, δραματικό παιχνίδι. Μέσα από αυτό το είδος παιχνιδιού τα παιδιά εξασκούν την ικανότητά τους να επικοινωνούν όχι μόνο με τους άλλους αλλά και με τον εαυτό τους.

Ένας άλλος λόγος για τον οποίο το παιχνίδι είναι απαραίτητο για τα παιδιά είναι ότι τα βοηθάει να προετοιμαστούν για την ενήλικη ζωή τους. Μέσα από το παιχνίδι το παιδί μαθαίνει ικανότητες, όπως να συνεργάζεται, να συμβιβάζεται και να διαπραγματεύεται. Μια ομάδα παιδιών που χτίζουν ένα πύργο με τουβλάκια, πρέπει να ακούσουν ο ένας τις ιδέες του άλλου, να δουλέψουν μαζί και να συνεργαστούν έτσι, ώστε να μην γκρεμίσουν αυτό που φτιάχνουν.

Το παιχνίδι δίνει επίσης στα παιδιά την ευκαιρία να γνωρίσουν τον εαυτό τους και να ανακαλύψουν τι τους αρέσει να κάνουν. Ένα παιδί που παίζει στην γωνιά της μεταμφίεσης, δοκιμάζει διάφορους "χαρακτήρες" και "ρόλους" και υιοθετεί ανάλογες συμπεριφορές που του δι-

νουν την ευκαιρία να σκεφτεί τι κάνει π.χ. ένας γιατρός ή μια δασκάλα. Επίσης, το παιχνίδι δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να είναι δημιουργικά και να μάθουν να λύνουν "προβλήματα". Π.χ. όταν το παιδί φτιάχνει με τα τουβλάκια ένα αυτοκίνητο και διαπιστώνει ότι δεν υπάρχουν στρογγυλά τουβλάκια για τις ρόδες θα πρέπει να σκεφτεί πώς θα λύσει το "πρόβλημά" του αυτό. Μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιο άλλο υλικό ή να φτιάξει μια ιστορία που εξηγεί, γιατί το αυτοκίνητό του δεν έχει ρόδες, π.χ. γιατί είναι ένα ειδικό αυτοκίνητο που μπορεί και πετάει. Με άλλα λόγια, μέσα από το παιχνίδι, το παιδί μαθαίνει να αναλύει μια κατάσταση και να προσπαθεί να βρει τη λύση στο πρόβλημά του.

Τέλος, ένας άλλος πολύ σημαντικός ρόλος που κάνει το παιχνίδι απαραίτητο για τα παιδιά είναι ότι τα κάνει να διασκεδάζουν, να γελάνε και να περνούν καλά.

Η παρακάτω λίστα (Janet Moyles, 1994) αποτελεί μια περίληψη των βασικών χαρακτηριστικών του παιχνιδιού και της σημασίας τους για την ανάπτυξη των παιδιών:

- Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά μαθαίνουν να παίρνουν αποφάσεις.
- Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους.
- Στα παιδιά αρέσει να παίζουν με απλά και φυσικά υλικά. Δεν υπάρχει πάντα ανάγκη για ακριβά παιχνίδια και υλικά.
- Το παιχνίδι προσθέτει ποικιλία στη ζωή των παιδιών γιατί μπορεί να πάρει πολλές μορφές.
- Το παιχνίδι απαιτεί πειραματισμό και εξερεύνηση.
- Στα παιδιά αρέσει να συνεργάζονται με τους συνομηλίκους τους κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών τους.
- Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά μαθαίνουν να οργανώνουν το χρόνο και τις δραστηριότητες τους.
- Το παιχνίδι ασκεί το μυαλό και το σώμα. Επίσης, δίνει ενέργεια στο παιδί και για άλλες δραστηριότητες.
- Το παιχνίδι βοηθάει την κινητική ανάπτυξη και την αντιληπτική ικανότητα των παιδιών.
- Μέσα από το παιχνίδι το παιδί μαθαίνει καινούργιες δεξιότητες και έννοιες.
- Το παιχνίδι ενθαρρύνει διάφορες μορφές κοινωνικών σχέσεων. Αυ-

Εικόνα 15.2β

Ένα παιδί που παίζει στην γωνιά της μεταμφίεσης, προσπαθεί να μιμηθεί τη συμπεριφορά και τις πράξεις των ενηλίκων

τό βοηθάει το παιδί να καταλάβει τη θέση του μέσα στην κοινωνία που ζει.

- Το παιχνίδι συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Παίζοντας τα παιδιά αναπτύσσουν το λόγο τους, κοινωνικοποιούνται, εξελίσσονται νοητικά και ωριμάζουν συναισθηματικά και ψυχοκινητικά.

Επίσης, μέσα από το παιχνίδι το παιδί μαθαίνει να αντιμετωπίζει πιέσεις, στενάχωρες καταστάσεις και τους φόβους του, εξοικειώνεται με την επιτυχία και την αποτυχία, ηρεμεί και αισθάνεται πιο ασφαλές και σίγουρο για τον εαυτό του, βρίσκει ικανοποίηση, ευρύνει τις εμπειρίες του, εκφράζει τα συναισθήματά του και μαθαίνει να χειρίζεται καλύτερα το θυμό και την επιθετικότητά του.

15.3. Οι κυριότερες θεωρίες για το παιχνίδι

Έχουν διατυπωθεί ποικίλες θεωρίες σχετικά με την προέλευση, την εξέλιξη και τη μορφωτική αξία του παιδικού παιχνιδιού. (Παρασκευόπουλος, 1985, σελ. 112). Μια από τις πρώτες θεωρίες είναι αυτή που υποστηρίζει ότι το παιχνίδι είναι μια διέξοδος στην πλεονάζουσα ενεργητικότητα του παιδιού (Spencer, 1898). Μια άλλη θεωρία προτείνει ότι το παιδικό παιχνίδι αποτελεί προετοιμασία για την ενήλικη ζωή των παιδιών ή αλλιώς ότι το παιχνίδι είναι ο τρόπος της φύσης να εφοδιάζει τα παιδιά με τις πρακτικές ικανότητες που θα χρειαστούν αργότερα στη ζωή τους (Groos, 1901). Το 1912, μια άλλη θεωρία (James Sully), υποστήριζε ότι το παιδικό παιχνίδι αποτελεί το μέσο με το οποίο τα παιδιά εκφράζουν τις ιδέες τους και προσπαθούν να καταλάβουν, άγνωστα προς αυτά, γεγονότα και έννοιες. Για το Γερμανό ψυχολόγο Erikson (1972), το γεγονός ότι μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά δημιουργούν ιδανικές καταστάσεις και μπορούν να δράσουν, χωρίς το φόβο των συνεπειών που ακολουθούν κάποιες πράξεις στον πραγματικό κόσμο, τα βοηθάει να αντιμετωπίσουν δύσκολες συναισθηματικές καταστάσεις ή συγκρούσεις που βιώνουν καθώς μεγαλώνουν. Π.χ. ένα παιδί που παριστάνει ότι είναι θυμωμένο και εκφράζει το θυμό του με έντονο τρόπο την ώρα που παίζει με άλλα παιδιά, μπορεί να είναι στην πραγματικότητα θυμωμένο, αλλά να μην τολμάει να το εκφράσει εκτός παιχνιδιού, επειδή φοβάται ότι μπορεί να τιμωρηθεί. Σύμφωνα με τον Αμερικανό ψυχολόγο Jerome Bruner (1972), το παιχνίδι βοηθάει το παιδί να εξασκήσει τις ικανότητες που αποκτά κα-

θώς μεγαλώνει, να δοκιμάσει διάφορες συμπεριφορές μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον και να προετοιμαστεί για την ενήλικη ζωή του.

Μια από τις πιο γνωστές θεωρίες για το παιδικό παιχνίδι είναι αυτή του Piaget (1951). Ο Piaget θεωρεί το παιχνίδι ως μια πράξη αφομοίωσης και όχι συμμόρφωσης. Όταν το παιδί παίζει, χειρίζεται τα πράγματα ελεύθερα και αλλοιώνει την πραγματικότητα, με σκοπό να ικανοποιήσει τις προσωπικές του ανάγκες. Αυτό σημαίνει, ότι δεν είναι το παιδί που προσαρμόζεται στην πραγματικότητα αλλά η πραγματικότητα στις επιθυμίες του παιδιού (Παρασκευόπουλος, 1985, σελ. 112). Σύμφωνα με τον Piaget το παιχνίδι βοηθάει σημαντικά στη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού.

Ο Piaget διέκρινε 3 είδη-βαθμίδες παιδικού παιχνιδιού:

Το παιχνίδι άσκησης ή αισθησιοκινητικό παιχνίδι

Τα δυο πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού, το παιχνίδι του δίνει τη δυνατότητα να εξερευνήσει το περιβάλλον του και να βρει τρόπους με τους οποίους μπορεί να το χειριστεί. Σ' αυτή τη χρονική περίοδο το παιχνίδι αποτελείται από επαναλαμβανόμενες πράξεις από τις οποίες το παιδί αντλεί ικανοποίηση. Σε κάποιες φάσεις το παιδί παίζει μόνο του και σε άλλες με τον ενήλικα. Σ' αυτήν την ηλικία το παιδί μαθαίνει κάτι καινούργιο για το περιβάλλον του, σχεδόν κάθε μέρα. Π.χ. όταν το παιδί πετάξει την κουδουνίστρα του κάτω από το κρεβάτι και ο ενήλικας την μαζέψει και του την επιστρέψει, το "πάρε-δώσε" αυτό μπορεί να βοηθήσει το παιδί σε δυο βασικά σημεία. Κατά πρώτον, το παιδί μαθαίνει να συντονίζει τους μυς που του επιτρέπουν να πιάνει, να σηκώνει και να αφήνει από το χέρι του την κουδουνίστρα. Κατά δεύτερον, το παιδί αρχίζει να συνειδητοποιεί ότι μπορεί να πετάξει την κουδουνίστρα κάτω και ότι η κίνηση αυτή μπορεί να προκαλέσει την αντίδραση ενός άλλου ατόμου.

Το συμβολικό παιχνίδι

Το συμβολικό παιχνίδι κυριαρχεί ανάμεσα στο δεύτερο και τον έβδομο χρόνο της ζωής του παιδιού. Κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου το παιδί σταδιακά αρχίζει να παίζει και με άλλους ανθρώπους. Στην αρχή, η συνεργασία του με τους άλλους (και ιδιαίτερα άλλα παιδιά) είναι επιφανειακή. Προς το τέλος της χρονικής αυτής περιόδου

όμως οι άλλοι άνθρωποι γίνονται σημαντικοί σύντροφοι στο παιχνίδι του παιδιού.

Γύρω στο δεύτερο χρόνο της ζωής τους, τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα αντικείμενα που βρίσκονται γύρω τους σαν σύμβολα για κάτι άλλο. Π.χ. ένα μεγάλο χαρτοκιβώτιο, μπορεί να γίνει αυτοκίνητο, ένα κομμάτι ξύλο να γίνει μολύβι και μια κούκλα να γίνει η μητέρα. Επίσης, σ' αυτό το στάδιο, τα παιδιά μπορούν να προσποιηθούν ότι είναι κάποιο άλλο πρόσωπο. Π.χ. βάζοντας ένα άδειο κουτί πάνω στο κεφάλι του, το παιδί προσποιείται ότι είναι αστυνομικός ή νοσοκόμα. Την ίδια χρονική περίοδο, τα παιδιά μπορούν να δημιουργήσουν με τη φαντασία τους ένα "φίλο" που έχει όνομα, παίζει, τρώει και κοιμάται μαζί τους.

Το κοινωνικό παιχνίδι ή το παιχνίδι με κανόνες

Το κοινωνικό παιχνίδι ή αλλιώς παιχνίδι με κανόνες εμφανίζεται μετά το έβδομο έτος. Καθώς σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά αρχίζουν να είναι σε θέση να καταλάβουν τις ανάγκες και τα συναισθήματα άλλων ανθρώπων, γίνονται πιο κοινωνικά και συνεργάσιμα. Μαθαίνουν να δέχονται και να σέβονται τους κανόνες που θέτουν οι άλλοι. Επίσης, καθώς αρχίζουν να χρησιμοποιούν τους κανόνες της λογικής, καταλαβαίνουν το λόγο ύπαρξης κανόνων στα παιχνίδια και πώς αυτοί επηρεάζουν τους παίκτες. Επιπλέον, μέσα από αυτό το είδος παιχνιδιού, το παιδί μαθαίνει να μοιράζεται και συνειδητοποιεί ότι όλοι έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Άλλοι ερευνητές (Rubin, Fein & Vanderberg, 1983) διακρίνουν το παιδικό παιχνίδι στα παρακάτω είδη - βαθμίδες. Όπως παρατηρούμε, οι βαθμίδες που προτείνουν μοιάζουν σε κάποια σημεία με αυτές του Piaget. Είναι πολύ σημαντικό να έχουμε υπόψη μας ότι τα είδη αυτά του παιχνιδιού συμπίπτουν χρονικά το ένα με το άλλο, σε μεγάλο βαθμό.

Το αισθησιοκινητικό παιχνίδι

Τους πρώτους περίπου δώδεκα μήνες της ζωής του το παιδί "παίζει" εξερευνώντας τα αντικείμενα γύρω του με τις αισθήσεις του - τα βάζει στο στόμα του, τα κουνάει, τα τραβάει ή τα σπρώχνει.

Το παιχνίδι κατασκευών

Η εξερεύνηση των αντικειμένων που βρίσκονται γύρω από το παιδί συνεχίζεται και μετά τους δώδεκα μήνες. Από το δεύτερο χρόνο

και μετά τα παιδιά αρχίζουν να χρησιμοποιούν τα αντικείμενα και για κατασκευές - φτιάχνουν ένα πύργο βάζοντας το ένα αντικείμενο πάνω στο άλλο, συναρμολογούν ένα πάζλ ή φτιάχνουν κάτι από πλαστελίνη. Το παιχνίδι κατασκευών καταλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος του χρόνου των παιδιών μεταξύ των τριών και έξι ετών.

Το συμβολικό παιχνίδι

Το συμβολικό παιχνίδι ξεκινάει ανάμεσα στους 12 και 15 μήνες. Καθώς τα παιδιά αναπτύσσουν την ικανότητα να αναπαριστούν τις εμπειρίες τους με σύμβολα, το είδος αυτό του παιχνιδιού γίνεται ένα από τα πιο αγαπημένα τους. Στην αρχή, τα αντικείμενα χρησιμοποιούνται για το σκοπό τον οποίο έχουν κατασκευαστεί, π.χ. ένα κουτάλι χρησιμοποιείται για φαγητό, και ο αποδέκτης της πράξης είναι το ίδιο το παιδί. Για παράδειγμα, ένα παιδί χρησιμοποιεί ένα κουτάλι-παιχνίδι ή τη χτένα της κούκλας, για να ταΐσει ή να χτενίσει τον εαυτό του. Μεταξύ 15 και 21 μηνών, ο αποδέκτης της πράξης αλλάζει. Σ' αυτήν τη φάση το παιδί προσπαθεί να ταΐσει με το κουτάλι-παιχνίδι ένα άλλο άτομο ή συνήθως μια κούκλα. Οι κούκλες αποτελούν απαραίτητο παιχνίδι για τα παιδιά αυτής της ηλικίας, καθώς τους δίνουν τη δυνατότητα να κάνουν σε αυτές τα ίδια πράγματα που κάνουν στον εαυτό τους - να τις ταΐσουν, να τις χτενίσουν, να τις πλύνουν και να τις ντύσουν.

Μεταξύ δύο και τριών ετών το παιδί αρχίζει να χρησιμοποιεί τα αντικείμενα για άλλο σκοπό από αυτόν για τον οποίο έχουν φτιαχτεί ή χρησιμεύουν στην καθημερινή ζωή. Σ' αυτήν τη χρονική περίοδο, μια σκούπα μπορεί να γίνει άλογο ή μοτοσικλέτα, ένας μαρκαδόρος μπορεί να γίνει χτένα, μικρόφωνο ή όπλο, και το παιδί να φτιάξει ένα "φορτηγό" από τουβλάκια.

Το κοινωνικό-δραματικό παιχνίδι

Κάποια στιγμή τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας αρχίζουν επίσης να υιοθετούν διάφορους "ρόλους" ή αλλιώς να μεταμορφώνονται σε κάποιον άλλον. Π.χ. σ' αυτή τη φάση τα παιδιά παίζουν "μαμά και παιδί", "κλέφτες και αστυνόμους", "το γιατρό και τον άρρωστο" και άλλους διάφορους ρόλους και "σενάρια". Ενώ στην αρχή τα παιδιά αρκούνται στο να παίρνουν κάποιο ρόλο, σιγά-σιγά το παιχνίδι γίνεται πιο πολύπλοκο και αρχίζουν να αναθέτουν ρόλους το ένα στο άλλο

και να δίνουν ξεκάθαρες οδηγίες, για το τι πρέπει να κάνει ο καθένας στο ρόλο που έχει αναλάβει.

Την ίδια χρονική περίοδο τα παιδιά αρχίζουν να δημιουργούν και πρόσωπα της φαντασίας τους - συνήθως ένα "φίλο" που τους συντροφεύει στα παιχνίδια τους και σε άλλες καθημερινές δραστηριότητες.

Όλες οι θεωρίες που αναφέραμε προηγουμένως, και άλλες πολλές που δε σχολιάζονται εδώ, έχουν συμβάλει σημαντικά στο να κατανοήσουμε τη σημασία του παιδικού παιχνιδιού για την ανάπτυξη των παιδιών. Αν και κάποιες από αυτές έχουν διατυπωθεί πριν από πολλά χρόνια, η επιρροή τους στις σημερινές απόψεις μας για το παιχνίδι είναι εμφανής. Ακόμα και σήμερα, π.χ. θεωρούμε το παιχνίδι ως ένα μέσο με το οποίο τα παιδιά προετοιμάζονται για την ενήλικη ζωή τους. Ταυτόχρονα όμως, έρευνες που έχουν γίνει πάνω σ' αυτό το θέμα δείχνουν ότι το παιχνίδι αποτελεί και έναν τρόπο ή αλλιώς, ένα μηχανισμό, με τον οποίο το παιδί προσπαθεί να ξεκαθαρίσει τις ιδέες, τα συναισθήματα και τις σχέσεις του με τους άλλους, να γνωρίσει τον εαυτό του και να αποκτήσει γνώσεις και εμπειρίες.

15.4. Ο ρόλος του ενήλικα στο παιδικό παιχνίδι

Ένας από τους βασικούς ρόλους των ανθρώπων που φροντίζουν και διαπαιδαγωγούν παιδιά είναι η παρατήρηση της συμπεριφοράς των παιδιών, καθώς παίζουν. Η παρατήρηση αυτή είναι πολύ σημαντική, γιατί δίνει στο/τη βρεφονηπιοκόμο τη δυνατότητα να γνωρίσει τα παιδιά καλύτερα και να βρει τρόπους με τους οποίους μπορεί να ενθαρρύνει και να στηρίξει το παιδικό παιχνίδι. Παρατηρώντας π.χ. τα παιδιά να παίζουν, βλέπουμε πώς εξελίσσονται στους διάφορους τομείς (π.χ. τον κινητικό, το γνωστικό ή το συναισθηματικό), γνωρίζουμε την ιδιοσυγκρασία, τις προτιμήσεις τους και πώς συναναστρέφονται με τους άλλους, και μπορούμε να καταλάβουμε τι τα γεμίζει χαρά, τι τα στεναχωρεί ή τι τα τρομάζει. Επίσης, με την παρατήρηση μπορούμε να καταλάβουμε πώς να διαμορφώσουμε το χώρο, ώστε να βοηθήσουμε το παιχνίδι, τότε πρέπει να παρουσιάσουμε καινούργιο υλικό, τότε πρέπει να επεμβούμε, για να διατηρήσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών ζωντανό και πώς μπορούμε να τα βοηθήσουμε να αποκτήσουν καινούργιες γνώσεις και έννοιες μέσα από το παιχνίδι τους.

Για να ενθαρρύνουμε και να διευκολύνουμε τα παιδιά να παίξουν πρέπει να τους παρέχουμε τις απαραίτητες προϋποθέσεις. Ο/η βρεφονηπιοκόμος προγραμματίζει και φροντίζει να παρέχονται στα παιδιά τα παρακάτω:

1. Χώρος οργανωμένος και διαμορφωμένος έτσι, ώστε να ενθαρρύνεται και να διευκολύνεται το παιχνίδι.
2. Το κατάλληλο υλικό: φυσικά υλικά (π. χ. άμμο, νερό, κοχύλια, πηλό κ.τ.λ.), υλικά για ζωγραφική και γράψιμο, υλικά για το δραματικό παιχνίδι (ρούχα και διάφορα αντικείμενα), υλικά για κατασκευές, μουσικά όργανα.
3. Η ευκαιρία να συναναστραφούν και να μάθουν τα παιδιά από άλλα παιδιά και ενήλικες.
4. Χρόνο για να μπορέσουν τα παιδιά να παίξουν με το δικό τους ρυθμό.
5. Ενήλικες διαθέσιμους να βοηθήσουν και να διευκολύνουν το παιχνίδι, καθώς επίσης και να εμπλουτίσουν τις εμπειρίες των παιδιών με τα κατάλληλα σχόλια και παρατηρήσεις. Είναι πολύ σημαντικό να θυμόμαστε ότι οι ενήλικες παίζουν βασικό ρόλο στην ποιότητα του παιχνιδιού και της μάθησης που παίρνει μέρος κατά τη διάρκεια του.
6. Βιβλία και πολλά άλλα είδη έντυπου υλικού
7. Επισκέψεις σε μέρη που εξάπτουν τη φαντασία των παιδιών και τους δίνουν ιδέες για δραματικό και δημιουργικό παιχνίδι, π.χ. σε ένα μαγαζί με ζώα, σε ένα μουσείο κ.τ.λ.

Επειδή δεν υπάρχουν κανόνες για τη συμμετοχή του ενήλικα στο παιδικό παιχνίδι, ο/η βρεφονηπιοκόμος πρέπει να αποφασίσει πολύ προσεκτικά για το πότε και με ποιο τρόπο μπορεί να συμμετάσχει ή να επέμβει στο παιχνίδι των παιδιών. Ενώ κάποια παιδιά μπορεί να καλοδεχθούν τις προτάσεις και τα σχόλια του ενήλικα, κάποια άλλα, μπορεί όχι μόνο να τα απορρίψουν, αλλά και να διακόψουν το παιχνίδι τους εξαιτίας της επέμβασης αυτής.

Ο/η βρεφονηπιοκόμος είναι αυτός/ή, που -με τη συζήτηση-, μπορεί να βοηθήσει το παιδί να σκεφτεί τι κάνει ή τι έχει "ανακαλύψει" και να αποκτήσει το λεξιλόγιο που του λείπει για να μεταδώσει τις πληροφορίες αυτές σε άλλους. Ο/η βρεφονηπιοκόμος είναι επίσης αυτός/ή που μπορεί, με διακριτικό τρόπο, να διατηρήσει το ενδιαφέρον των παιδιών σε κάτι που αποτελεί πηγή μάθησης ή να το στρέψει σε και-

νούργιες ιδέες και έννοιες. Π.χ. ο/η βρεφονηπιοκόμος μπορεί να προτείνει στο παιδί, που παρατηρεί ότι πολλά φρούτα έχουν μέσα τους κουκούτσια, να κοιτάξει τι έχουν μέσα τους κι άλλα πράγματα, όπως π.χ. ένα καρύδι, μια λαστιχένια μπάλα, ένα λάχανο ή ένας μαρκαδόρος. Επίσης, ο/η βρεφονηπιοκόμος προτείνει καινούργιο υλικό, όταν κρίνει ότι είναι απαραίτητο, και βοηθάει τα παιδιά να κάνουν χρήση του ήδη διαθέσιμου υλικού με τρόπο που μπορεί να τα οδηγήσει σε καινούργιες ανακαλύψεις και έννοιες. Για παράδειγμα ο/η βρεφονηπιοκόμος μπορεί να πάρει το σουρωτήρι από τη γωνιά του νερού και να το μεταφέρει στην αμμοδόχο δίνοντας έτσι στα παιδιά την ευκαιρία να κάνουν καινούργιες παρατηρήσεις.

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν και το παιχνίδι τους αποκτά κανόνες, ο ρόλος του ενήλικα παραμένει εξίσου σημαντικός. Συχνά τα παιδιά αποτείνονται στον ενήλικα, για να τους λύσει τις διαφορές τους και να τους εξηγήσει τι είναι δίκαιο και τι άδικο.

15.5. Παιχνίδια κατάλληλα για βρέφη

Όταν διαλέγουμε παιχνίδια για τα παιδιά, πρέπει να προσέχουμε τα παρακάτω: να είναι ασφαλή, να είναι όσο το δυνατόν πιο γερά, να είναι κατάλληλα για την ηλικία του παιδιού, να λειτουργούν σωστά, να προκαλούν το ενδιαφέρον του παιδιού, να είναι διασκεδαστικά, να μπορούν να χρησιμοποιηθούν δημιουργικά, να καθαρίζονται εύκολα και να είναι ελκυστικά, όσον αφορά το χρώμα, το σχέδιο και τον ήχο τους. Τα παιδικά παιχνίδια-αντικείμενα θα πρέπει να καλύπτουν όλους τους τομείς της ανάπτυξης και τις ανάγκες των παιδιών: τη σωματική, την κινητική, την κοινωνική και τη γλωσσική ανάπτυξη, την ανάπτυξη των αισθήσεων, την ανάπτυξη των λεπτών και αδρών χειρισμών, την ανάγκη τους για εξερεύνηση, πειραματισμό και δημιουργία και την ανάγκη τους να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία τους και να βρεθούν σ' ένα κόσμο ξεχωριστό από αυτό των ενηλίκων.

Παιχνίδια για νεογέννητα

Τους πρώτους μήνες της ζωής του, πριν μάθει να πιάνει αντικείμενα ή να κάθεται, τα παιχνίδια για το μωρό, είναι οτιδήποτε μπορεί να δει και να ακούσει. Επειδή κατά τους δυο πρώτους μήνες το μωρό βλέπει άνετα μόνο αντικείμενα που βρίσκονται σε απόσταση 20 εκ. περί-

που από αυτό (αντικείμενα που βρίσκονται σε απόσταση μεγαλύτερη ή μικρότερη των 20 εκ. τα βλέπει θολά), τα οπτικά ερεθίσματα που του παρέχουμε πρέπει να τοποθετούνται στην κατάλληλη θέση. Στα νεογέννητα αρέσουν εικόνες ή αντικείμενα με γεωμετρικά σχέδια (π.χ. κύκλους) σε άσπρο και μαύρο, καθώς επίσης και αντικείμενα με ζωντανά χρώματα που περιστρέφονται και βγάζουν απαλή μουσική.

Κατάλληλα παιχνίδια για την ηλικία αυτή είναι:

Μόμπιλ: προτιμούμε μόμπιλ με έντονα χρώματα και σχέδια, που εναλλάσσονται. Σε πολλά παιδιά αρέσουν ιδιαίτερα αυτά που βγάζουν μουσική. Πολλά μόμπιλ στερεώνονται στα κάγκελα του κρεβατιού του παιδιού. Για την ασφάλειά του σιγουρευόμαστε ότι το μόμπιλ βρίσκεται σε θέση που δεν μπορεί να το πιάσει το παιδί.

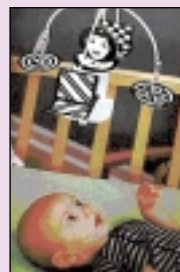
Καλτσάκια με ενσωματωμένη κουδουνίστρα ή ειδικές κουδουνίστρες που δένονται στον καρπό του παιδιού: καθώς τα μωρά κουνάνε τα χέρια και τα πόδια τους, παράγουν ήχους που τα διασκεδάζουν. Σιγά-σιγά το παιδί συνδέει τις κινήσεις του με την παραγωγή του ήχου και αρχίζει να πειραματίζεται κουνώντας τα χέρια και τα πόδια του με διάφορους τρόπους.

Παιχνίδια για τις αισθήσεις: ένα μαλακό παιχνίδι που βγάζει ήχο, όταν το πιέσουμε, αποτελεί μια πολύ καλή πηγή ερεθισμάτων για το παιδί. Καθώς το παιδί κάποιες φορές πιέζει το παιχνίδι τυχαία κι αυτό παράγει τον ήχο, αρχίζει να καταλαβαίνει ότι μπορεί να πάρει πιο ενεργό μέρος σ' αυτό το παιχνίδι με τα χέρια του.

Μαλακά βιβλία με έντονα χρώματα και απλά σχέδια: τα βιβλία αυτά είναι φτιαγμένα ειδικά για μωρά. Ξαπλώνοντας δίπλα στο μωρό, ώστε να μπορεί να μας βλέπει να γυρνάμε τις σελίδες, του "διαβάζουμε" δυνατά.

Μεγάλες εικόνες με ανθρώπινα πρόσωπα: μπορούμε να τις στερεώσουμε στα πλάγια του κρεβατιού του παιδιού έτσι, ώστε να τις βλέπει κάθε φορά που γυρίζει το κεφάλι του.

Άθραυστος καθρέφτης: αν και τα μωρά δεν αναγνωρίζουν τον εαυτό τους στον καθρέφτη από τόσο μικρά, η αντανάκλαση του προσώπου τους αποτελεί ένα πολύ καλό οπτικό ερέθισμα για αυτά. Ο καθρέφτης μπορεί να τοποθετηθεί στα πλάγια του κρεβατιού (τον δένουμε στα κάγκελα) ή εκεί που αλλάζουμε το παιδί.

Εικόνα 15.5α

Στα νεογέννητα αρέσουν μομπιλ με γεωμετρικά σχέδια σε άσπρο και μαύρο

Εικόνα 15.5β

Καλτσάκια με ενσωματωμένη κουδουνίστρα

Εικόνα 15.5γ

Βιβλίο με έντονα χρώματα και απλά σχέδια

Εικόνα 15.5δ

Άθραυστος καθρέφτης για μωρά

Παιχνίδια για παιδιά 3 - 6 μηνών

Ανάμεσα στους 3 με 6 μήνες, τα παιδιά ανακαλύπτουν ότι τα χέρια τους είναι πηγή ερεθισμάτων και διασκέδασης. Αρχίζουν να τα βάζουν στο στόμα και να τα "δοκιμάζουν", ενώ παράλληλα τα χρησιμοποιούν για να κρατήσουν τα παιχνίδια που τους δίνουν οι ενήλικες. Σ' αυτήν την ηλικία, τα παιδιά αρχίζουν επίσης να απλώνουν τα χέρια τους, για να φτάσουν κάποιο παιχνίδι. Σύντομα μαθαίνουν να μεταφέρουν ένα παιχνίδι από το ένα χέρι στο άλλο και να κινούν το χέρι τους - και ιδιαιτέρως τον καρπό τους - με τρόπο που τους επιτρέπει να επεξεργαστούν ένα παιχνίδι από όλες τις πλευρές. Αφού τα κοιτάξουν καλά, τα περισσότερα παιχνίδια καταλήγουν στο στόμα των παιδιών.

Για την ασφάλεια του παιδιού είναι πολύ σημαντικό να διαλέγουμε παιχνίδια που δεν είναι τοξικά ή αποτελούνται από μικρά κομμάτια που μπορούν να ξεκολλήσουν, καθώς το παιδί τα βάζει στο στόμα. Επίσης, δεν χρησιμοποιούμε ποτέ λάστιχο ή ελαστικό σκοινί για να στερεώσουμε ένα παιχνίδι στην κούνια ή το πάρκο επειδή το παιδί μπορεί να το τυλίξει κατά λάθος γύρω από το λαιμό του και να πνιγεί.

Κατάλληλα παιχνίδια γι' αυτήν την ηλικία είναι:

Κρεμαστά παιχνίδια: Τα παιχνίδια αυτά αποτελούνται συνήθως από μια μπάρα, από την οποία κρέμονται διάφορα πιο μικρά παιχνίδια. Αυτού του τύπου τα παιχνίδια είναι κατάλληλα μονάχα για παιδιά που ακόμα βρίσκονται σε οριζόντια θέση. Το μωρό μπορεί να κουνήσει, να τραβήξει, να στριφογυρίσει και να σπρώξει τα παιχνίδια που κρέμονται από την μπάρα. Συνήθως τα παιδιά αρχίζουν να χάνουν το ενδιαφέρον τους για αυτού του τύπου το παιχνίδι καθώς μπαίνουν στον 5 μήνα της ζωής τους.

Κουδουνίστρες: Στα μωρά αρέσουν πολύ οι κουδουνίστρες, γιατί τους επιτρέπουν να παράγουν ήχους. Διαλέγουμε κουδουνίστρες που είναι ελαφριές, άθραυστες και πλένονται εύκολα. Μπορούμε επίσης να διαλέξουμε και κουδουνίστρες που είναι διαφανείς και επιτρέπουν στο παιδί να βλέπει τα υλικά που παράγουν τον ήχο.

Κουβέρτες αφής ή ερεθισμάτων: Όπως τα κρεμαστά παιχνίδια, έτσι και οι κουβέρτες αφής ή ερεθισμάτων δίνουν στα παιδιά αυτής της ηλικίας τη δυνατότητα να "ανακαλύψουν" καινούργιους ήχους και κινήσεις και να εξασκήσουν μια σειρά από δεξιότητες.

Εικόνες 15.5ε & 15.5στ
Κουβέρτες αφής

Μαλακές κούκλες και γούνινα ζωάκια: Προτιμάμε παιχνίδια που είναι μαλακά και χωρίς σύρματα (π.χ. για την ουρά ή για τα αυτιά) ή άλλα αιχμηρά αντικείμενα που θα μπορούσαν να τρυπήσουν το ύφασμα και να πληγώσουν το παιδί. Διαλέγουμε κούκλες και ζωάκια με ραμμένα χαρακτηριστικά. Μαλακά παιχνίδια με πλαστικά μάτια, μύτη ή στόμα που ξεκολλάνε μπορούν να αποβούν επικίνδυνα για τα παιδιά. Επίσης, προσέχουμε τα παιχνίδια αυτά να μην έχουν κουδουνάκια, κουμπιά, κορδέλες ή άλλα αντικείμενα που τα παιδιά θα μπορούσαν να ξεκολλήσουν και να βάλουν στο στόμα.

Λαστιχένια παιχνίδια που παράγουν ήχους: Παιχνίδια που ζουλιούνται και παράγουν ήχους είναι πολύ δημοφιλή σ' αυτή την ηλικία. Λαστιχένια παιχνίδια αυτού του τύπου είναι πολύ καλά και για την ώρα του μπάνιου.

Βιβλία από πλαστικό ή σκληρό χαρτόνι: Είναι πολύ σημαντικό να αρχίσουμε να διαβάζουμε στα παιδιά από πολύ νωρίς. Τα βιβλία από πλαστικό ή σκληρό χαρτόνι είναι κατάλληλα γι' αυτή την ηλικία, γιατί δε χαλάνε, όταν τα παιδιά τα βάλουν στο στόμα, τα δαγκώσουν ή τα τραβήξουν. Ακούγοντας τη φωνή του ενήλικα που τους διαβάζει, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τη γλώσσα τους και με το κόσμο των βιβλίων.

Πολύχρωμοι λαστιχένιοι ή πλαστικοί κρίκοι, που το παιδί μπορεί να βάλει στο στόμα και να "δαγκώσει".

Παιχνίδια για παιδιά ηλικίας 6 - 9 μηνών

Σ' αυτήν την ηλικία οι κινήσεις των παιδιών γίνονται πιο έντονες. Για παράδειγμα, αν τους δώσουμε ένα ξύλινο κουτάλι, τα βλέπουμε να το χτυπάνε σε διάφορες επιφάνειες και, αν τους δώσουμε μια αρμαθιά κλειδιά, τα βλέπουμε να τα κουνάνε πέρα-δώθε, με δύναμη, απολαμβάνοντας το θόρυβο που κάνουν. Σ' αυτήν την ηλικία τους αρέσει επίσης να πιάνουν δυο παιχνίδια στα χέρια τους και να τα χτυπάνε με ταξύ τους. Ταυτόχρονα όμως οι κινήσεις των παιδιών γίνονται πιο ακριβείς. Καθώς οι κινητικές τους δεξιότητες αυξάνονται μπορούν, για παράδειγμα, να μαζέψουν μια χάντρα που έχει πέσει στο πάτωμα, χρησιμοποιώντας τα δάχτυλα τους.

Σ' αυτό το χρονικό διάστημα, τα παιδιά αρχίζουν και συνειδητοποιούν ότι ένα αντικείμενο συνεχίζει να υπάρχει ακόμα κι όταν αυτά δεν μπο-

ρούν να το δουν ή να το αισθανθούν. Αυτό σημαίνει ότι, αν το παιδί χάσει το αγαπημένο του παιχνίδι, θα αρχίσει να ψάχνει να το βρει. Αυτό σημαίνει επίσης ότι μπορούμε να αρχίσουμε να παίζουμε με τα παιδιά παιχνίδια, όπου κρύβουμε αντικείμενα και το παιδί ψάχνει να τα βρει.

Καθώς τα παιδιά σ' αυτήν την ηλικία γίνονται πιο κινητικά, τα βλέπουμε από την καθιστή θέση να γυρνάνε μπρούμυτα, να στηρίζονται στα χέρια και τα γόνατά τους και να αρχίζουν να μπουσουλάνε. Τα παιχνίδια που τους δίνουμε πρέπει να τους παρέχουν την ευκαιρία να δοκιμάζουν τις αυξανόμενες δεξιότητές τους σ' όλους τους τομείς.

Κατάλληλα παιχνίδια γι' αυτήν την ηλικία είναι:

Πίνακες ή κέντρα δραστηριοτήτων: Τα περισσότερα παιδιά λατρεύουν τους πίνακες δραστηριοτήτων, γιατί τους δίνουν την ευκαιρία να δοκιμάσουν μια σειρά από κινήσεις, να πειραματιστούν με ήχους, να εξασκήσουν τις αισθήσεις τους και να συνειδητοποιήσουν ότι οι κινήσεις τους μπορεί να έχουν κάποιο συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

Μαλακές κούκλες και γούνινα ζωάκια: Σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά αρχίζουν να προσκολλούνται σε κάποιο αγαπημένο τους παιχνίδι ή κουβέρτα. Οι ψυχολόγοι και οι παιδίατροι ενθαρρύνουν τη σχέση αυτή του παιδιού με κάποιο άψυχο αντικείμενο, γιατί, καθώς λένε, το βοηθάει αργότερα σε μεταβατικές καταστάσεις. Αποφεύγουμε κούκλες και ζωάκια με κορδέλες, πλαστικά χαρακτηριστικά ή οτιδήποτε άλλο που τα παιδιά θα μπορούσαν να ξεκολλήσουν και να το βάλουν στο στόμα. Επίσης, αποφεύγουμε να δίνουμε στα παιδιά πολύ μεγάλες κούκλες, που δεν μπορούν να τις κρατήσουν και να τις χειριστούν καλά.

Μπάλες: Οι μπάλες είναι ιδανικό παιχνίδι για όλες σχεδόν τις ηλικίες. Για παιδιά 6 με 9 μηνών διαλέγουμε ελαφριές, υφασμάτινες μπάλες, που το παιδί μπορεί να κρατήσει και να χειριστεί με άνεση. Στα παιδιά αυτής της ηλικίας αρέσει πολύ να κυλάμε την μπάλα μακριά τους και να "τρέχουν" να την πιάσουν μπουσουλώντας.

Κουζινικά - οικιακά αντικείμενα: Μερικά από τα πιο αγαπημένα αντικείμενα των παιδιών αυτής της ηλικίας προέρχονται από την κουζίνα του σπιτιού. Πλαστικά μπολ, ξύλινα κουτάλια, πλαστικά δοχεία μετρήματος, καπάκια από κατσαρόλες και άλλα παρόμοια αντικείμενα είναι ιδανικά για το παιδί που του αρέσει να κάνει θόρυβο, να εξερευνά τον κόσμο γύρω του και να δοκιμάζει τις κινητικές του δεξιότητες.

Εικόνα 15.5ζ
Κέντρο δραστηριοτήτων

Ξύλινοι ή λαστιχένιοι ή υφασμάτινοι κύβοι: Δείχνουμε στο παιδί πώς να βάζει τον ένα κύβο πάνω στον άλλο και πώς να τους γκρεμίζει. Τα παιδιά πολύ γρήγορα μαθαίνουν να κάνουν το ίδιο. Άλλο παιχνίδι που τους αρέσει πολύ είναι να γεμίζουν και να αδειάζουν κουτιά με διάφορα αντικείμενα (π.χ. με τους κύβους).

Παιχνίδια που κινούνται: Καθώς το παιδί αρχίζει να μπουσουλάει και να κινείται μέσα στο χώρο, του αρέσουν παιχνίδια που κινούνται μαζί του, όπως αυτοκινητάκια ή άλλα παιχνίδια με ρόδες.

Βιβλία από σκληρό χαρτόνι ή ύφασμα: Σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά παίζουν πιο ενεργητικό ρόλο την ώρα του διαβάσματος, καθώς δοκιμάζουν να "γυρίσουν" τις σελίδες του βιβλίου μόνα τους.

Παιχνίδια για παιδιά 9 - 12 μηνών

Σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά έχουν ήδη αρχίσει να κινούνται μέσα στο χώρο που βρίσκονται με διάφορους τρόπους (π.χ. μπουσουλώντας ή με τη βοήθεια κάποιου αντικειμένου που μπορούν να σπρώχνουν). Γύρω στους 12 μήνες πολλά παιδιά μπορούν και στέκονται στα πόδια τους και "περπατάνε" με τη βοήθεια ενός ενήλικα, του τοίχου ή κάποιου επίπλου. Καθώς η κινητικότητά τους αυξάνεται, τα παιδιά αυτής της ηλικίας θέλουν να πιάσουν ή να αγγίξουν ό,τι δεν μπορούσαν να πιάσουν και να αγγίξουν μέχρι τώρα.

Σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά αρχίζουν επίσης να χρησιμοποιούν τα αντικείμενα σαν εργαλεία (π.χ. σπρώχνουν μια μπάλα με μια βέργα). Ακόμα, τους αρέσουν τα παιχνίδια που παίζονται με δυο. Αν γαργαλήσουμε το παιδί, θα προσπαθήσει να μας γαργαλήσει κι αυτό. Αν κάνουμε ότι μιλάμε στο τηλέφωνο και μετά του δώσουμε το ακουστικό για να "μιλήσει" κι αυτό, μόλις τελειώσει το πιο πιθανό είναι ότι θα μας το δώσει πίσω για να "ξαναμιλήσουμε" εμείς.

Κατάλληλα παιχνίδια για αυτήν την ηλικία είναι:

Παιχνίδια που σπρώχνονται: Αυτού του είδους τα παιχνίδια δίνουν στα παιδιά την ευκαιρία να εξασκήσουν τις καινούργιες κινητικές τους δεξιότητες. Διαλέγουμε παιχνίδια που είναι σταθερά και σχετικά βαριά, ώστε να μπορεί το παιδί να στηριχτεί πάνω τους και να τα σπρώχνει καθώς περπατάει.

Παιχνίδια όπου τα παιδιά προσπαθούν να ταιριάξουν τα σχήματα.

Εικόνα 15.5η

Αυτοκινητάκι με ρόδες

Εικόνα 15.50

Παιχνίδι στο οποίο τα παιδιά προσπαθούν να ταιριάξουν τα σχήματα

Μπάλες.

Παιδικό τηλέφωνο: Στα παιδιά αρέσει πολύ να μιμούνται τους ενήλικες. Παρ' όλο που δε χρησιμοποιούν λέξεις, τα παιδιά προσπαθούν να επικοινωνήσουν κρατώντας το ακουστικό και πατώντας τα κουμπιά του τηλεφώνου.

Βιβλία: Σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά προτιμάνε βιβλία που κρύβουν εκπλήξεις - π.χ. το παιδί ψάχνει να βρει πού κρύβεται το σκυλάκι, μπορεί να νιώσει με τα χέρια του πόσο μαλακό είναι το κουνελάκι ή να μυρίσει το λουλούδι.

Κύβους: Οι κύβοι δίνουν στα παιδιά την ευκαιρία να εξασκήσουν την ικανότητά τους να βάζουν το ένα αντικείμενο πάνω στο άλλο ή αλλιώς να φτιάχνουν "πύργους". Συνήθως, σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά φτιάχνουν "πύργους" με 3 ή 4 κύβους.

Κουβαδάκι και φτυάρι για την άμμο: Στα παιδιά αρέσει πολύ να γεμίζουν και να αδειάζουν το κουβαδάκι και την άμμο. Μπορούν να περάσουν αρκετή ώρα με αυτό το παιχνίδι.

Παιχνίδια για παιδιά από 12 - 18 μηνών.

Σ' αυτήν την ηλικία, τα παιδιά αποκτούν μεγαλύτερο συντονισμό των χεριών τους και μπορούν να φτιάξουν μεγαλύτερους πύργους ή να "γράψουν" σ' ένα χαρτί. Επίσης, τους αρέσει να πειραματίζονται με κινήσεις και αντικείμενα και δε βαριούνται να επαναλαμβάνουν την ίδια κίνηση πολλές φορές. Τέλος, τους αρέσει να παρακολουθούν τι κάνουν οι ενήλικες και να δοκιμάζουν να κάνουν το ίδιο.

Κατάλληλα παιχνίδια γι' αυτήν την ηλικία είναι:

Εικόνα 15.51

Συρόμενο παιχνίδι

Μεγάλα τουβλάκια: Τα τουβλάκια αυτά δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να φτιάξουν μεγάλους "τοιίχους" ή οτιδήποτε άλλο θέλουν και μετά να τους γκρεμίσουν κάνοντας θόρυβο - αυτό είναι ακόμα ένα από τα αγαπημένα παιχνίδια των παιδιών.

Παιχνίδια που σπρώχνονται και παιχνίδια που σύρονται: Τα παιχνίδια που σπρώχνονται βοηθούν το παιδί στην προσπάθεια του να περπατήσει. Τα παιχνίδια που σύρονται είναι για παιδιά που περπατάνε πιο καλά και μπορούν να κοιτάνε προς τα πίσω, καθώς βαδίζουν.

Όταν διαλέγουμε συρόμενα παιχνίδια, προτιμάμε αυτά που, καθώς κινούνται, παράγουν ήχο.

Μπάλες: Διαλέγουμε ελαφριές μπάλες από πλαστικό ή ύφασμα.

Βιβλία με μεγάλες εικόνες: Γι' αυτήν την ηλικία διαλέγουμε βιβλία με μεγάλες εικόνες αντικειμένων και δραστηριοτήτων που είναι οικεία στο παιδί. Στα παιδιά αρέσουν πολύ και οι φωτογραφίες άλλων παιδιών.

Χαρτί και κραγιόνια: Δίνουμε στα παιδιά μεγάλα κομμάτια χαρτί που κολλάμε με ταινία στο πάτωμα, ώστε να μην μετακινούνται και δυσκολεύουν το παιδί στην προσπάθειά του να "γράψει" ή να "ζωγραφίσει".

Στην αρχή, είναι καλύτερα να μη δίνουμε στο παιδί παραπάνω από δυο ή τρία κραγιόνια την κάθε φορά γιατί μπορεί να του δημιουργήσουμε σύγχυση. Τα κραγιόνια πρέπει να είναι από μη τοξικά υλικά και να μη "βάφουν".

Αλογάκια, αρκουδάκια, αυτοκινητάκια ή ποδηλατάκια πάνω στα οποία μπορούν να ανέβουν τα παιδιά και να κάνουν "κούνια" ή να κινηθούν μέσα στο χώρο.

Πάγκος εργαλείων ή κουζίνα-παιχνίδι: Τα παιδιά περνάνε ώρες "επισκευάζοντας" πράγματα ή μαγειρεύοντας.

Παιχνίδια που μπαίνουν το ένα πάνω ή μέσα στο άλλο.

Παιχνίδια για παιδιά από 18 - 24 μηνών

Σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά μαθαίνουν μια σειρά από πράγματα χρησιμοποιώντας τα χέρια τους. Τους αρέσει να ανοίγουν και να κλείνουν πόρτες, να γυρνάνε ή να πατάνε διακόπτες και κουμπιά σε διάφορες συσκευές, να βάζουν πράγματα το ένα μέσα στο άλλο και να παίζουν με παιχνίδια που απαιτούν συναρμολόγηση.

Κατάλληλα παιχνίδια γι' αυτήν την ηλικία είναι:

Πλαστικό σετ κουζινικών και αντικειμένων καθημερινής χρήσης (π.χ. ποτήρια, σκούπες, μαχαιροπήρουνα και άλλα): Τα αντικείμενα αυτά δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να μιμηθούν τον κόσμο των ενηλίκων.

Μεγάλοι και μικροί κύβοι: Παίζοντας με τους κύβους το παιδί εξασκεί δεξιότητες, όπως το να βάζει τον ένα κύβο πάνω στον άλλο ή να φτιάχνει διάφορα σχέδια.

Παιδικά μουσικά όργανα: Τα παιδιά αγαπάνε τη μουσική και πολύ συχνά αποζητούν την ευκαιρία να δημιουργήσουν δικούς τους ήχους.

Εικόνα 15.5α

Το παιδί δείχνει μεγάλο ενδιαφέρον για εικόνες και χρώματα

Εικόνα 15.5β

Κουινιστό αλογάκι

Εικόνα 15.5γ

Πλαστικά κύπελλα που τοποθετούνται το ένα πάνω στο άλλο

Εικόνα 15.5ιδ

Η μπάλα είναι ένα από τα πιο αγαπημένα παιχνίδια των παιδιών

Εικόνα 15.5ιε

Σετ κουζινικών

Εικόνα 15.5ιστ

Συρόμενο τρενάκι

Εικόνα 15.5ιζ

Παιδικό ξυλόφωνο

Μια κιθάρα-παιχνίδι, ένα ντέφι ή ένα πιάνο-παιχνίδι θα δίνουν στο παιδί την ευκαιρία να πειραματιστεί και να διασκεδάσει.

Πάζλ: Γι' αυτήν την ηλικία διαλέγουμε πάζλ με πολύ λίγα κομμάτια, φτιαγμένα από χοντρά κομμάτια ξύλου.

Τρενάκια με πολλά βαγόνια: Στα παιδιά αρέσει να συναρμολογούν το τρενάκι και να το "οδηγούν" γύρω-γύρω, μέσα στο χώρο που βρίσκονται (π.χ. πάνω στη μοκέτα, κάτω στο ξύλινο πάτωμα, πάνω στο τραπέζι κ.τ.λ.).

Βιβλία (υφασμάτινα, πλαστικά ή από σκληρό χαρτόνι).

Κραγιόνια και χαρτί.

Τηλέφωνο-παιχνίδι.

Παιχνίδια για παιδιά από 24 - 30 μηνών

Σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά μπορούν να εκφράσουν τις επιθυμίες ή τις ανάγκες τους με μικρές φράσεις. Επίσης, τα παιδιά των 2 χρόνων είναι σε θέση να οργανώσουν ή να ξεχωρίσουν τα παιχνίδια τους κατά χρώμα ή σχήμα. Τα παιχνίδια που διαλέγουμε για αυτήν την ηλικία πρέπει να δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να διοχετεύουν δημιουργικά την ενέργειά τους και να αποτελούν μια πρόκληση για τις αυξανόμενες νοητικές ικανότητές τους. Επίσης, τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχουν αποκτήσει καλύτερο συντονισμό των χεριών και των δαχτύλων τους. Αυτό σημαίνει ότι τους αρέσει να ασχολούνται με τη ζωγραφική, τις κατασκευές, τα πάζλ και τις κούκλες κουκλοθέατρου ή τις δαχτυλόκουκλες.

Κατάλληλα παιχνίδια για αυτήν την ηλικία είναι:

Μπάλες: Τα παιδιά δοκιμάζουν να ρίξουν την μπάλα μέσα στο καλάθι ή σε οποιοδήποτε άλλο στόχο.

Σύνεργα ζωγραφικής και γραφής: Αφήνουμε τα παιδιά να δημιουργήσουν και να εκφραστούν μέσα σ' ένα χώρο στον οποίο αισθάνονται άνετα.

Κρουστά μουσικά όργανα: Σ' αυτήν την ηλικία, η μουσική κάνει τα παιδιά να χορεύουν, να χτυπάνε παλαμάκια, να χοροπηδάνε, να στριφογυρίζουν ακόμα και να φωνάζουν. Ένα ζευγάρι ξυλάκια, ένα τύμπανο ή ένα ξυλόφωνο δίνουν στο παιδί την ευκαιρία να φτιάξει τη δική του μουσική και να πειραματιστεί με τους ήχους.

Ρούχα και αντικείμενα για το δραματικό παιχνίδι: Φούστες, πουκάμισα, καπέλα, διαφόρων ειδών παπούτσια, τσάντες, γυαλιά κι οτιδήποτε άλλο μπορεί να εξάψει τη φαντασία των παιδιών αποτελούν απαραίτητα υλικά για το δραματικό παιχνίδι που ξεκινάει από αυτήν την ηλικία.

"Πάγκος" ή σετ εργαλείων: Με τα εργαλεία-παιχνίδια τα παιδιά βιδώνουν, ξεβιδώνουν, καρφώνουν, σφηνώνουν και γενικότερα εξασκούν τη δεξιότητα των χεριών και των δαχτύλων τους.

Παιδικά κουζινικά και έπιπλα σπιτιού: Τα αντικείμενα για το συμβολικό παιχνίδι χρειάζεται να είναι όσο πιο ρεαλιστικά γίνεται. Ένα σετ πλαστικών πιάτων και ποτηριών, πλαστικές κατασρόλες, πλαστικό φαγητό, μια μικρή σκούπα και ένα μικρό τραπέζι και καρέκλες βοηθάνε το παιδί να μιμηθεί τον κόσμο των ενηλίκων και να εκφράσει τα συναισθήματά του.

Παιχνίδια κατασκευών, όπως μεγάλα και μικρά τουβλάκια Lego ή άλλα παρόμοια υλικά με τα οποία το παιδί μπορεί να φτιάξει λεωφορεία, τρένα, φόρμες, σπίτια, πύργους και ό,τι άλλο θέλει.

Κούκλες.

Πάζλ και άλλα παιχνίδια δεξιότητας: Τα παιδιά σ' αυτήν την ηλικία μπορούν πιο άνετα να βάλουν παιχνίδια το ένα μέσα στο άλλο, να φτιάξουν πάζλ με 4 ή 5 κομμάτια, να ανοίξουν την πόρτα σε ένα πλαστικό σπιτάκι με ένα πλαστικό κλειδί και να ντύσουν ή να ξεντύσουν μια κούκλα με ρούχα που έχουν κορδέλες, αγκράφες ή αυτοκόλλητα λουριά.

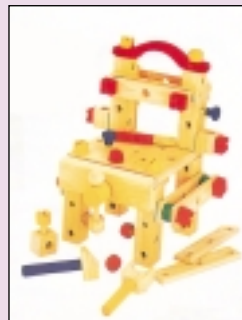
Μεγάλα παιχνίδια με ρόδες, πάνω στα οποία μπορεί να καθίσει το παιδί και να τα κινήσει με τα πόδια του.

Αγοράζουμε παιχνίδια που είναι σταθερά. Τα ποδηλατάκια δεν έχουν πετάλια, επειδή τα παιδιά ακόμα δεν μπορούν να τα χειριστούν.

Παιχνίδια για παιδιά από 30 - 36 μηνών

Σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, καθώς περπατάνε, τρέχουν ή χοροπηδάνε. Αυτό σημαίνει ότι τους αρέσουν δραστηριότητες που απαιτούν πιο έντονες κινήσεις.

Καθώς μεγαλώνουν τα παιδιά, γίνονται πιο δημιουργικά. Σ' αυτήν την ηλικία μπορούν πολύ γρήγορα να μεταφερθούν από την πραγμα-

Εικόνα 15.5η
Σετ εργαλείων

Εικόνα 15.5θ
Παιχνίδι δεξιότητας

Εικόνα 15.5κ
Τα παιδικά ποδήλατα βοηθούν στο συντονισμό των κινήσεων

Εικόνα 15.5κα
Τουβλάκια για
κατασκευές

Εικόνα 15.5κβ
Ενσφηνώσεις

τικότητα στο χώρο της φαντασίας και να "φτιάξουν" δικούς του χαρακτήρες, περιπέτειες ή ιστορίες. Απλά αντικείμενα, όπως ένα μεγάλο χαρτοκιβώτιο, μπορούν πολύ γρήγορα να μεταμορφωθούν σε διαστημόπλοιο, φρούριο, αυτοκίνητο ή άλλα αντικείμενα.

Κατάλληλα παιχνίδια γι' αυτήν την ηλικία είναι:

Πάζλ: Γι' αυτήν την ηλικία διαλέγουμε πάζλ με μεγάλα κομμάτια και απλές, ξεκάθαρες εικόνες.

Παιδικά κουζινικά: Το δραματικό παιχνίδι είναι ένα από τα πιο αγαπημένα παιχνίδια των παιδιών αυτής της ηλικίας. Μπορούμε να εμπλουτίσουμε το υλικό για το δραματικό παιχνίδι με άδεια κουτιά, πλαστικά μπουκάλια, σουρωτήρια, χωνιά, μικρά δοχεία και άλλα τέτοια αντικείμενα από την κουζίνα των ενηλίκων.

Παιχνίδια κατασκευών: Η φαντασία των παιδιών τα κάνει να χρησιμοποιούν τα απλά αυτά υλικά με τρόπους πολύπλοκους και δημιουργικούς.

Σύνεργα ζωγραφικής και γραφής: Τα παιδιά είναι έτοιμα και πρόθυμα να πειραματιστούν με τα υλικά ζωγραφικής. Τους αρέσουν τα κραγιόνια, οι νερομπογιές, ο πηλός, τα κολλάζ από περιοδικά και εφημερίδες, οι δαχτυλομπογιές, οι τέμπερες, και άλλα τέτοιου είδους υλικά. Πριν δώσουμε οτιδήποτε στο παιδί βεβαιωνόμαστε ότι είναι φτιαγμένο από μη τοξικά υλικά και δε "βάφει".

Βιβλία.

Παιχνίδια για την αυλή και την παιδική χαρά, όπως κούνιες, μικρό καλάθι μπάσκετ, μπάλες, σαμπρέλες, αμμοδόχος, ποδηλατάκια και άλλα.

Παιχνίδια για παιδιά από 3 έως 6 ετών

Μετά την ηλικία των τριών ετών, τα παιδιά αρχίζουν να παίζουν μεταξύ τους περισσότερο και πιο ενεργητικά. Τους αρέσει να μιμούνται τους ενήλικες, να φοράνε τα ρούχα τους και να χρησιμοποιούν τα αντικείμενα που χρησιμοποιούν εκείνοι. Επίσης, στα παιδιά αυτής της ηλικίας αρέσει πολύ να δημιουργούν με τα χέρια τους.

Κατάλληλα παιχνίδια για παιδιά αυτής της ηλικίας είναι:

Ποδηλατάκια (τρίκυκλα ή δίκυκλα).

Παιχνίδια κατασκευών.

Χάντρες και κορδόνια.

Πάζλ με 10-20 κομμάτια.

Παιχνίδια όπου τα παιδιά προσπαθούν να ταιριάξουν τα σχήματα.

Κούκλες με ρούχα.

Ρούχα και αντικείμενα για το δραματικό παιχνίδι.

Αυτοκινητάκια - παιχνίδια.

Γαντόκουκλες και δαχτυλόκουκλες.

Κασετόφωνο με κασέτες.

Υλικά ζωγραφικής και χειροτεχνίας.

Απλά επιτραπέζια παιχνίδια (π.χ. παιχνίδια όπου τα παιδιά προσπαθούν να ταιριάξουν τις εικόνες ή τις λέξεις).

Γούνινα ζωάκια.

Βιβλία με ιστορίες.

Εικόνα 15.5κγ

Στο παιδί αρέσει η επαφή με μαλακά γούνινα ζωάκια

15.6. Το παιχνίδι ως μέσο γνωριμίας των παιδιών

Το παιχνίδι αποτελεί βασικό μέσο για τη δημιουργία σχέσεων μεταξύ των παιδιών. Τα πρώτα δύο χρόνια της ζωής τους τα παιδιά παίζουν κυρίως με τους γονείς τους και μόνα τους (μοναχικό παιχνίδι). Σ' αυτό το χρονικό διάστημα τα παιδιά ενδιαφέρονται περισσότερο για τα παιχνίδια και τα αντικείμενα που βρίσκονται μέσα σ' ένα χώρο παρά για τα άλλα παιδιά, αν και αρκετά συχνά πλησιάζουν το ένα στο άλλο, χαμογελάνε και ανταλλάζουν παιχνίδια.

Μετά τα 2 πρώτα χρόνια οι συνομήλικοι γίνονται όλο και περισσότερο πιο σημαντικοί στη ζωή των παιδιών. Ανάμεσα στο δεύτερο και τον τρίτο χρόνο τα παιδιά αν και αναγνωρίζουν το ένα την παρουσία του άλλου, δεν είναι ακόμα σε θέση να συνεργαστούν και τα βλέπουμε να παίζουν το ένα δίπλα στο άλλο, αλλά όχι μεταξύ τους (παράλληλο παιχνίδι). Στον τρίτο περίπου χρόνο τα παιδιά αρχίζουν να παίζουν μαζί με άλλα παιδιά αλλά όχι με οργανωμένο τρόπο (συντροφικό παιχνίδι). Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός ρόλων και κατανομή εργασίας. Σιγά-σιγά τα παιδιά αρχίζουν να παίζουν μεταξύ τους, να βοηθούν το ένα το άλλο με στόχο την επίτευξη κάποιου κοινού σκοπού και να αναλαμβάνουν το κάθε ένα συγκεκριμένους ρόλους (συνεργατικό παιχνίδι).

Το παιχνίδι βάζει τις βάσεις για τις πρώτες φιλίες των παιδιών. Στην αρχή, τα παιδιά αποκαλούν "φίλους" τους άλλα παιδιά με τα οποία παί-

Εικόνα 15.6α

Το παιχνίδι αποτελεί βασικό μέσο για τη δημιουργία σχέσεων μεταξύ των παιδιών

ζουν μαζί συχνά. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, όπως είναι φυσικό, η έννοια της φιλίας αρχίζει να περιλαμβάνει και ιδέες, όπως π.χ. η εμπιστοσύνη, η αμοιβαία κατανόηση ή η άνεση. Παρ' όλα αυτά, για αρκετό καιρό, οι λέξεις "σύντροφος στο παιχνίδι" και "φίλος" είναι σχεδόν συνώνυμες. Καθώς παίζουν τα παιδιά, έρχονται το ένα πιο κοντά στο άλλο. Π.χ. μέσα από το δραματικό παιχνίδι, που απαιτεί συνεννόηση και αμοιβαία κατανόηση για να διατηρηθεί, τα παιδιά ανακαλύπτουν κοινά χαρακτηριστικά, εμπειρίες ή προτιμήσεις, αντιμετωπίζουν κοινά "προβλήματα" στα οποία προσπαθούν να βρουν τη λύση μαζί και συνειδητοποιούν ότι μοιράζονται έναν κόσμο διαφορετικό απ' αυτόν των ενηλίκων. Το ίδιο συμβαίνει και μέσα από το παιχνίδι που λειτουργεί με κανόνες. Π.χ. τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν φίλους, όταν σχηματίζουν "συμμαχίες" και συνεργάζονται για ένα κοινό σκοπό.

15.7. Το παιδί προσχολικής ηλικίας και οι Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές

Στην εποχή μας, ένα από τα πιο αγαπημένα παιχνίδια πολλών παιδιών είναι το "παιχνίδι" με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Καθώς όλο και περισσότεροι γονείς συνειδητοποιούν τη σημασία τους για τη μόρφωση και την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους, πολλά παιδιά έρχονται σε επαφή με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές από την προσχολική ηλικία.

Πολλοί ειδικοί δε συνιστούν τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών από παιδιά κάτω της ηλικίας των 3 ετών (π.χ. Hohman, 1998; Haugland, 2000), επειδή όπως εξηγούν, τα μικρά παιδιά γνωρίζουν τον κόσμο γύρω τους με το σώμα τους: τα μάτια, τα αυτιά, τα χέρια και τα πόδια τους. Σ' αυτήν τη χρονική περίοδο οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές δεν μπορούν να δώσουν στα παιδιά το είδος των εμπειριών που χρειάζονται για την ανάπτυξη και την εξέλιξη των κοινωνικών, συναισθηματικών και γνωστικών ικανοτήτων τους. Τα παιδιά κάτω των τριών ετών έχουν ανάγκη να μάθουν να μπουσουλάνε, να περπατάνε, να μιλάνε και να κάνουνε φίλους.

Τα παιδιά είναι έτοιμα να εξερευνήσουν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές με τη βοήθεια των ενηλίκων και να μάθουν μέσα από αυτούς από την ηλικία των τριών και τεσσάρων ετών. Επειδή όμως σε αυτές τις ηλικίες τα παιδιά μαθαίνουν κυρίως μέσα από τη σχέση τους με ενή-

λικες και άλλα παιδιά, η επαφή τους με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές πρέπει να είναι περιορισμένη (όχι περισσότερο από μια ώρα). Αν και το παιχνίδι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή βοηθάει στην εξέλιξη του λόγου - καθώς 2 ή 3 παιδιά παίζουν μαζί - τα παιδιά έχουν ακόμα ανάγκη να κινηθούν, να προσποιηθούν μέσα από το δραματικό παιχνίδι, να ακούσουν μια ιστορία και να "διαβάσουν" ένα παραμύθι καθισμένα στην αγκαλιά του ενήλικα. Όταν αρχίζουν να παίζουν με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, τα παιδιά έχουν ανάγκη από την παρουσία του ενήλικα, επειδή αυτό τα κάνει να αισθάνονται σιγουριά - αν αντιμετωπίσουν κάποιο πρόβλημα ο ενήλικας μπορεί να τα βοηθήσει να το ξεπεράσουν. Για τα παιδιά μεταξύ τριών και πέντε ετών θέλουμε προγράμματα που τους δίνουν την ευκαιρία να πειραματιστούν και να δοκιμάσουν τις αυξανόμενες δεξιότητές τους.

Καθώς μεγαλώνουν, τα παιδιά είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τον ηλεκτρονικό υπολογιστή μόνα τους και ο ρόλος του ενήλικα αλλάζει: αντί να τα καθοδηγεί, όπως έκανε, όταν ήταν πιο μικρά, περιορίζεται στο να τα επιβλέπει και να διευκολύνει τη επαφή τους με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, όπου το απαιτεί η περίπτωση.

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές προσφέρουν μοναδικές ευκαιρίες για μάθηση στα παιδιά. Μέσα από το παιχνίδι τους με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές τα παιδιά μαθαίνουν όχι μόνο να τους χειρίζονται αλλά και βασικές γνωστικές δεξιότητες, όπως να μετράνε και να κατηγοριοποιούν ή έννοιες, όπως η αντιστοιχία. Επίσης πολλά προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών ενθαρρύνουν την εξέλιξη του λόγου, καθώς τα παιδιά μιλάνε μεταξύ τους, για να αποφασίσουν πως θα δράσουν και για να μοιραστούν τις εμπειρίες τους.

Έρευνες δείχνουν ότι το παιχνίδι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή δεν αντικαθιστά τις γνώσεις και τις εμπειρίες που τα παιδιά αποκτούν μέσα από δραστηριότητες και υλικά, όπως τα τουβλάκια, η άμμος, το νερό, τα βιβλία, ο πειραματισμός με τα γραφικά υλικά ή το δραματικό παιχνίδι, αλλά αντίθετα τις συμπληρώνει (NAEYC, 1998). Επίσης, αντίθετα από αυτό που φοβούνται πολύ γονείς και παιδαγωγοί το παιχνίδι με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές δεν επηρεάζει αρνητικά την κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Παίζοντας με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή σε ζευγάρια, τα παιδιά μαθαίνουν να συνεργάζονται και να περιμένουν τη σειρά τους.

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη των παιδιών, μονάχα αν χρησιμοποιηθούν σωστά. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά πρέπει να έχουν την καθοδήγηση και τη βοήθεια του ενήλικα για να μπορέσουν να δημιουργήσουν, να εξερευνήσουν, να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν με τους άλλους. Επίσης ο ενήλικας είναι αυτός που διαλέγει προγράμματα κατάλληλα για την ηλικία, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των παιδιών. Τα προγράμματα που επιλέγουμε πρέπει να δίνουν στα παιδιά την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία τους, να λύσουν "προβλήματα", να μιλήσουν μεταξύ τους, να πειραματιστούν και να αποκτήσουν καινούργιες δεξιότητες. Επίσης, προτιμάμε προγράμματα που δίνουν στα παιδιά την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν τις αισθήσεις τους - βγάζουν ήχους, μουσική και "φωνή" - και προγράμματα που είναι ρεαλιστικά και προκαλούν το ενδιαφέρον τους.

Το παιχνίδι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή βοηθάει τα παιδιά να αναπτυχθούν και να μάθουν αν τηρούνται οι παρακάτω προϋποθέσεις:

- Τα παιδιά πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν παιχνίδια-προγράμματα και να παίζουν με το δικό τους ρυθμό.
- Παιδιά και παιδαγωγοί μαθαίνουν μαζί.
- Οι παιδαγωγοί ενθαρρύνουν τα παιδιά να μαθαίνουν το ένα από το άλλο.
- Ο ενήλικας παρατηρεί τα παιδιά την ώρα που χρησιμοποιούν τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, συζητάει μαζί τους και τους κάνει ερωτήσεις, προτάσεις και σχόλια.
- Η χρονική διάρκεια της επαφής των παιδιών με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή είναι περιορισμένη.
- Ο ενήλικας βεβαιώνεται ότι τα παιδιά μοιράζουν ίσα το χρόνο τους ανάμεσα στο παιχνίδι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και την επαφή με το φυσικό περιβάλλον και τα αντικείμενα γύρω τους (π.χ. τα τουβλάκια, τον πηλό, τις κούκλες, τα αυτοκινητάκια, τις μπογιές).
- Ο χώρος που βρίσκονται οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι άνετος και ενθαρρύνει τα παιδιά να παίξουν σε ομάδες (π.χ. τοποθετώντας 2 ή 3 καρέκλες γύρω από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και αφήνοντας χώρο για παιδιά-θεατές).

Παρά τα πλεονεκτήματά του, οι ειδικοί τονίζουν ότι το παιχνίδι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή δεν θα πρέπει ποτέ να χρησιμοποιείται ως αντικαταστατό των "παραδοσιακών" δραστηριοτήτων των παιδιών,

όπως το παιχνίδι με την μπάλα ή τα τουβλάκια, το διάβασμα των βιβλίων και το κινητικό παιχνίδι με τους συνομήλικους. Ο χρόνος που περνάει ένα παιδί καθισμένο μπροστά σ' έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή θα πρέπει να βρίσκεται σε ισορροπία με το χρόνο που περνάει με τους γονείς τους και άλλα παιδιά.

15.8. Ο περίπατος

Ο περίπατος έξω από το σπίτι ή το βρεφικό σταθμό είναι απαραίτητος για τη σωστή ανάπτυξη των παιδιών. Από πολύ μικρά, ακόμα και μέσα από το καρότσι τους, τα παιδιά απολαμβάνουν και έχουν ανάγκη την επαφή με τον αέρα, τους θορύβους, τις εικόνες και τα πρόσωπα που συναντάνε βγαίνοντας έξω από το σπίτι. Όσο μεγαλώνουν και γίνονται πιο κινητικά, η επαφή των παιδιών με το εξωτερικό τους περιβάλλον είναι πιο άμεση και πιο ενεργητική. Βγαίνοντας έξω τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να τρέξουν, να κάνουν θόρυβο, να ασκήσουν τους μυς τους και να διοχετεύσουν την ενέργεια που έχουν μέσα τους με τρόπους που δεν ευνοούνται μέσα σε κλειστούς χώρους.

Ένας περίπατος μπορεί να περιλάβει ένα ή πολλά μέρη και μπορεί να διαρκέσει λίγο ή αρκετές ώρες. Όποια κι αν είναι η επιλογή μας, η εξοδός μας με το παιδί πρέπει να τηρεί ορισμένες προϋποθέσεις: επιλέγουμε μέρη τα οποία είναι ασφαλή, ελέγχουμε αν το παιδί είναι ντυμένο άνετα για τη δραστηριότητα/τες που έχουμε προγραμματίσει και βεβαιωνόμαστε ότι το παιδί είναι ξεκούραστο και έχει διάθεση για περίπατο.

Είναι πολύ σημαντικό οι περιπάτοι στην πόλη να εναλλάσσονται, όσο το δυνατόν πιο συχνά, με περιπάτους στην εξοχή. Η επαφή του παιδιού με το φυσικό περιβάλλον είναι κι αυτή πολύ σημαντική για την ανάπτυξη του. Πολλοί ειδικοί υποστηρίζουν ότι αν δεν δοθεί στα παιδιά η ευκαιρία να γνωρίσουν το φυσικό περιβάλλον και να εκτιμήσουν τη σημασία του για τη ανθρώπινη ζωή, δεν θα είναι σε θέση να πάρουν σωστές αποφάσεις για την χρήση και την προστασία του ως ενήλικες. Η επαφή με το περιβάλλον επιδρά και στην ψυχολογική κατάσταση των παιδιών (όπως και των ενηλίκων). Για πολλούς ανθρώπους η επαφή με τη φύση είναι πηγή ηρεμίας και χαλάρωσης. Επίσης, μέσα από την επαφή τους με τη φύση τα παιδιά μαθαίνουν καινούργιες έννοιες, εξερευνούν και γνωρίζουν το φυσικό κόσμο που βρίσκεται γύρω τους, και πειραματίζονται με φυσικά υλικά.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Τον πρώτο χρόνο της ζωής του το παιδί χρησιμοποιεί όλες τις αισθήσεις του για να γνωρίσει τον κόσμο γύρω του. Αν και στην αρχή τα παιδιά δεν μπορούν να κρατήσουν αντικείμενα στα χέρια τους, τους αρέσει να εξερευνούν το περιβάλλον με τα μάτια και τα αυτιά τους. Γι' αυτό το λόγο τα παιχνίδια που αρέσουν στο νεογέννητο είναι αντικείμενα με ζωντανά χρώματα, απλά σχέδια και απαλή μουσική. Επίσης, τα μωρά δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στο ανθρώπινο πρόσωπο και φωνή. Το δεύτερο μισό του πρώτου χρόνου, καθώς τα παιδιά γίνονται πιο κινητικά και συντονίζουν καλύτερα τα μάτια και τα χέρια τους, τους αρέσει να χτυπάνε και να πετάνε αντικείμενα μακριά, να τα βάζουν το ένα πάνω στο άλλο ή να γεμίζουν και να αδειάζουν κουτιά ή δοχεία.

Όταν το παιδί αποκτά την ικανότητα να κινείται στο χώρο και, ιδιαίτερα, να περπατάει, χρειάζεται παιχνίδια που να μπορεί να τραβήξει ή να σπρώξει. Το δεύτερο χρόνο, καθώς η περιέργεια και οι αυξανόμενες κινητικές τους ικανότητες τα κάνουν πιο τολμηρά, τα παιδιά χρειάζονται παιχνίδια που τους δίνουν την ευκαιρία να περπατήσουν ή να σκαρφαλώσουν και, γενικότερα, παιχνίδια που ενθαρρύνουν διάφορους χειρισμούς και πειραματισμούς. Τα παιδιά των τριών χρόνων χρειάζονται ακόμα περισσότερες ευκαιρίες για κίνηση, επειδή τους αρέσει να δοκιμάζουν τις δεξιότητές τους. Επίσης, σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά απολαμβάνουν παιχνίδια που απαιτούν καλό συντονισμό των χεριών και των δαχτύλων (π.χ. πάζλ, κύβους και άλλα παρόμοια παιχνίδια). Μετά την ηλικία των τριών ετών τα παιδιά αρχίζουν να παίζουν μεταξύ τους με πιο οργανωμένο τρόπο και πιο ενεργητικά. Τους αρέσει να μιμούνται τους ενήλικες και διασκεδάζουν φορώντας τα ρούχα τους και υιοθετώντας τη συμπεριφορά τους. Σ' αυτήν την ηλικία τους αρέσει εξίσου να φτιάχνουν πράγματα με τα χέρια τους.

Το παιχνίδι συντελεί θετικά σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης εξέλιξης και ανάπτυξης. Το κινητικό παιχνίδι επιτρέπει στο παιδί να αναπτύξει μυϊκή δύναμη και έλεγχο, ισορροπία και εμπιστοσύνη στο να χρησιμοποιεί το σώμα του. Μέσα από τη χρήση του δημιουργικού υλικού, το παιδί μαθαίνει να ελέγχει τη συμπεριφορά του, να διοχετεύει με τρόπο δημιουργικό την ενέργεια που πηγάζει από συναισθήματα, όπως ο θυμός και η καταστροφική διάθεση και να αισθάνεται

καλά για τον εαυτό του. Μέσα από το παιχνίδι που το φέρνει σε επαφή με τους άλλους, το παιδί μαθαίνει πώς να τα πηγαίνει καλά μαζί τους, πώς να συνεργάζεται, πώς να μοιράζεται, πώς να βλέπει τα πράγματα από τη σκοπιά κάποιου άλλου ή πώς να περιμένει τη σειρά του. Μέσα από το παιχνίδι με υλικά και ανθρώπους μαθαίνει να σκέφτεται και να λύνει "προβλήματα" και έρχεται σε επαφή με διάφορες έννοιες. Επιπλέον, οι ανακαλύψεις που κάνει μέσω του παιχνιδιού, του προσφέρουν μια ποικιλία ωραίων εμπειριών και το βοηθούν να εξασκήσει τη φαντασία του.

Ιδιαίτερο ρόλο στην ανάπτυξη των παιδιών παίζει το δραματικό παιχνίδι. Μέσα από αυτό τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να δοκιμάσουν διάφορους κοινωνικούς ρόλους (π.χ. να γίνουν η "μαμά" ή ο "μπαμπάς"), να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να εξερευνήσουν τις σχέσεις τους με αντικείμενα και ανθρώπους (π.χ. παίζοντας το "γιατρό" το παιδί έρχεται σε επαφή με το ρόλο του γιατρού και τα αντικείμενα που χρησιμοποιεί). Το δραματικό παιχνίδι δίνει επίσης στα παιδιά τη δυνατότητα να αναπτύξουν το λόγο τους, να δημιουργήσουν φιλίες και να εξελιχθούν νοητικά (π.χ. μέσα από το συμβολισμό των αντικειμένων).

Ο καλύτερος τρόπος για να ενθαρρύνουμε τα παιδιά να παίξουν είναι να τους παρέχουμε το κατάλληλο υλικό, χρόνο να παίξουν με την άνεσή τους, ένα καλά οργανωμένο περιβάλλον, μια άνετη και χαλαρή ατμόσφαιρα και ενήλικες που ξέρουν, πότε χρειάζεται να επέμβουν και πότε όχι, και γνωρίζουν πώς να βοηθήσουν τα παιδιά να μάθουν μέσα από το παιχνίδι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποια είναι η σημασία του παιχνιδιού για: **α)** την κοινωνική ανάπτυξη, **β)** τη συναισθηματική ανάπτυξη, **γ)** τη γνωστική ανάπτυξη και **δ)** τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού;
2. Ποια είναι η σημασία του συμβολικού παιχνιδιού για την ανάπτυξη των παιδιών;
3. Να αναφέρετε μερικές από τις κυριότερες θεωρίες για το παιχνίδι.
4. Ποια είναι τα είδη-βαθμίδες του παιχνιδιού, σύμφωνα με τον Piaget;
5. Να περιγράψετε την εξέλιξη του συμβολικού παιχνιδιού από τη στιγμή που κάνει την εμφάνισή του.
6. Πώς μπορούμε να ενθαρρύνουμε και να βοηθήσουμε τα παιδιά να παίξουν;
7. Με ποιον τρόπο βοηθάει το παιχνίδι τις σχέσεις των παιδιών;
9. Ποιος είναι ο ρόλος του/της βρεφονηπιοκόμου στο παιχνίδι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή;
10. Να σχολιάσετε τη σημασία του περιπάτου στην ανάπτυξη του παιδιού.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Να παρατηρήσετε παιδιά διαφορετικών ηλικιών, καθώς παίζουν με τους συνομήλικους τους. Μπορείτε να διακρίνετε τα είδη-βαθμίδες του παιχνιδιού που περιγράφει ο Piaget και άλλοι ερευνητές;
2. Να παρατηρήσετε για μισή περίπου ώρα τα παιδιά της τάξης στην οποία κάνετε την πρακτική σας, καθώς παίζουν. Ποιες πληροφορίες παίρνετε από την παρατήρησή σας για α) την οργάνωση του χώρου και β) το ρόλο των ενηλίκων που βρίσκονται μέσα στην τάξη στο παιχνίδι των παιδιών; Είναι ο χώρος οργανωμένος έτσι ώστε να διευκολύνει το παιδικό παιχνίδι; Αν πιστεύετε ότι χρειάζονται αλλαγές ποιες προτάσεις θα μπορούσατε να κάνετε; Πώς ενθαρρύνουν και διευκολύνουν το παιχνίδι των παιδιών οι ενήλικες;
3. Να καταγράψετε το παιδαγωγικό υλικό που υπάρχει μέσα στην τάξη του βρεφικού σταθμού, στον οποίο κάνετε την πρακτική σας. Να σκεφτείτε πώς μπορείτε να βελτιώσετε και να αυξήσετε το ήδη υπάρχον υλικό, χωρίς να ξοδέψετε χρήματα.